

หน้าที่ของคฤหัสถ์ในคิหิสูตร

THE DUTY OF THE HOUSEHOLDER IN GIHISUTTA

¹พระครูภินันทโสภิต (อภินันโท) และ ²พระครูจิรธรรมธัช

¹Phrakhru Aphinanthasophit (Aphinantho) and ²Phrakrujiradhammatach

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Aphinantho_k@gmail.com

Received December 25, 2021; Revised February 12, 2022; Accepted March 20, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการนำเสนอหน้าที่ของคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนา หน้าที่ของคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนา คือ หน้าที่ของคฤหัสถ์ในสมัยพุทธกาลและหน้าที่ของคฤหัสถ์ในปัจจุบัน ซึ่งมีหน้าที่ 5 ประการเช่นกันคือ 1) การอุปถัมภ์พระสงฆ์ 2) การดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา 3) หน้าที่ในการชำระอธิกรณ์และป้องกันภัย 4) หน้าที่ในการแสดงธรรมและเผยแผ่คำสอน 5) หน้าที่ในด้านช่วยเหลือสังคม หน้าที่ของคฤหัสถ์ในคิหิสูตร พบว่า 1) หน้าที่ในการอุปถัมภ์พระสงฆ์หมายถึงการถวายการอุปถัมภ์บำรุงในด้านปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต ที่พักอาศัย และยาที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต อันเป็นการอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์เพื่อให้ดำรงพระพุทธศาสนาสืบไป 1) หน้าที่ในการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระรัตนตรัย 2) หน้าที่ในการชำระอธิกรณ์และป้องกันภัย 3) หน้าที่ทะนุบำรุงพระวินัยช่วยดำเนินการและแก้ไขที่จะไม่ให้เกิดความเสียหายแก่พระพุทธศาสนา 4) หน้าที่ในการช่วยเหลือเผยแผ่คำสอน 5) หน้าที่ในด้านช่วยเหลือสังคม เป็นต้นจากการศึกษาวิเคราะห์จึงเห็นได้ว่าหน้าที่ของคฤหัสถ์ในคิหิสูตรนั้นไม่ได้มีความแตกต่างกับในพระพุทธศาสนา ในประเด็นนี้คงเป็นเพราะคิหิสูตรเป็นหนึ่งในคัมภีร์พระพุทธศาสนา จึงมีการอธิบายที่ไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ : หน้าที่, คฤหัสถ์, คิหิสูตร

¹ นิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

²รองศาสตราจารย์พิเศษ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Abstract

This academic article presents to study the householders' duties in Buddhism; 1) There are five duties of the householder in the time of the Buddha and at present: 1) sponsorship of monks; 2) maintaining Buddhism; 3) solving allegation and protecting dangers; 4) presentation and propagation of teachings; 5) helping society. Duties of the householder in the Gihi sutta found that 1) the duty of sponsoring the monks is the maintenance of support for the four requisites, including robes, alms offering, shelter and medicine needed for living. This is to support the maintenance of the monks in order to maintain Buddhism; 2) the duty to maintain Buddhism is to give the devotion in the Triple Gem without any doubt; 3) the duty to solve allegation and protect dangers: the duty to uphold the discipline, help to carry out and fix that will not damage the Buddhism; 4) the duty in spreading the teachings and 5) the duty in helping society, etc. From the analytical study, it can be seen that the duty of the householder in the sutta is not different from that in Buddhism. On this point, it is probably because the Gihi sutta is one of the Buddhist scriptures. Therefore there is no difference in explanation.

Keyword: Duty, Householder, Gihisutta

บทนำ

พุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์เกิดก่อนพุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิต พระพุทธเจ้าไม่ทรงเห็นว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะดีเพียงฝ่ายเดียว ทรงแยกแยะคฤหัสถ์กับบรรพชิต หากปฏิบัติผิดก็ทรงตำหนิ คฤหัสถ์นั้นหากปฏิบัติชอบก็สามารถหลุดพ้นได้เท่ากับภิกษุ ภิกษุณี แต่คฤหัสถ์มีห่วงกังวลมีเรื่องที่เป็นอุปสรรคด้านการครองเรือนมากกว่าบรรพชิต ภิกษุภิกษุณีมีโอกาส มีระเบียบในสังคมที่อำนวยความสะดวกการเข้าสู่จุดหมายได้ดีกว่า แต่พวกเขาจะใช้โอกาสนั้นหรือไม่ก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง ผู้ที่มีบทบาทสำคัญมากที่สุดกล่าวคือ พุทธบริษัท 4 จำพวก ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 10/176/124-125)ท่านทั้งหลายเหล่านี้ ได้มีส่วนช่วยกันเผยแผ่และบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยนั้นทำกันหลากหลายรูปแบบ เช่น การปฏิบัติตนที่น่ายกย่อง การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหา ข้อข้องใจและการแสดงธรรม โดยพระพุทธเจ้าทรงประทานหลักการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือเป็นหลักปฏิบัติให้แสดงธรรมมีเหตุผล สัมพันธ์ต่อเนื่องโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจแต่ละแง่แต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยเมตตาจิตมุ่งจะให้ป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเห็นแก่ลาภสักการะไม่แสดงธรรมยกตน ไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น มีความสำรวมในพระปาฏิโมกข์ เป็นต้น (สุชีพ ปุณฺณานุกาพ. 2525 : 13)

พระพุทธองค์ทรงกำหนดแนวทางปฏิบัติต่อกันไว้ในลักษณะการพึ่งพาอาศัยและให้ทำอุปการะต่อกัน กล่าวคือ พุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ให้ทำอุปการะต่อพระสงฆ์ด้วยการให้อามิสทาน (การถวายการอุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย 4) ข้างฝ่ายพุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิต เมื่อประกาศตนเป็นนักบวชผู้ไม่มีเรือนแล้ว ก็ต้องตัดขาดจากกิจกรรมหรือความเกี่ยวพันทางบ้านเรือนให้ได้มากที่สุด ต้องพยายามดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย มักน้อยสันโดษด้วยปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพ ทำให้ภิกษุต้องพึ่งพาปัจจัย 4 จากอุบาสกอุบาสิกาไม่สามารถทำใช้เองได้อย่างสะดวกเหมือนกับคฤหัสถ์ เมื่อได้รับการอุปถัมภ์บำรุงจากคฤหัสถ์แล้ว พุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิตก็ต้องทำอุปการะตอบแทนด้วยการให้ธรรมทาน การพึ่งพาอาศัยกันระหว่างพระสงฆ์กับอุบาสกอุบาสิกาเรียกว่า “ระบบบุญกุศล” ให้ได้พึ่งพาอาศัยกันแล้ว จะได้เข้าถึงความเกษมจากทุกขได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). 2539 : 35) อย่างไรก็ตาม ในการเข้าไปมีความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์นั้น พระพุทธองค์ก็ให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์อย่างมีขอบเขตกว้าง ตัวอย่างเช่น ไม่ให้เป็นไปเพื่อประทุษร้ายตระกูล คือ ประจบคฤหัสถ์เพื่อหวังผลประโยชน์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 1/431/459) เมื่อได้ปัจจัย 4 มาแล้วก็ต้องบริโภคน้ำที่จำเป็นเพียงเพื่อให้ร่างกายอยู่ได้ ไม่ให้เป็นไปเพื่อมอมเมา ประดับตกแต่ง หรือ เพื่อสนองกิเลส เมื่อต้องการปัจจัยก็ให้แสวงหาได้ด้วยวิธีการที่ไม่ให้เบียดเบียนคฤหัสถ์ ไม่ให้คฤหัสถ์ลำบาก แม้ว่าพระพุทธองค์จะกำหนดให้วิถีชีวิตของภิกษุจำเป็นต้องเข้าไปมีความเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ในกรณีต่างๆ ทั้งด้วยเพื่อรับการอุปถัมภ์บำรุงปัจจัย 4 หรือเพื่อเผยแผ่ธรรม แต่ก็จะมีขอบเขตและได้ทรงกำหนดวิธีการปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน สามารถพบพระดำรัสตรัสสอนในเรื่องนี้ได้ทั่วไปในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในพระวินัยปิฎก มีสิกขาบทหรือพุทธบัญญัติจำนวนมากที่พระพุทธองค์บัญญัติไว้เพื่อเป็นแนวทางการเข้าไปมีความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์ ภิกษุผู้เข้าไปมีความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์อย่างเหมาะสมก็จะได้รับประโยชน์และได้รับคำสรรเสริญ แต่หากเข้าไปมีความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์ด้วยวิธีที่ไม่เหมาะสม เป็นการละเมิดสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ก็จะถูกปรับอาบัติตามสมควรแก่ความผิด ภิกษุผู้ประพฤติปฏิบัติตามที่กล่าวมานี้ได้ชื่อว่า เป็นผู้บำเพ็ญอริยวงศ์ปฏิบัติหรือเป็นผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 121/28/43.) นอกจากนี้ หลักการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา จะทำให้พุทธศาสนิกชนเข้ามาสนับสนุนให้ภิกษุสามเณรได้พัฒนาตนตามหลักไตรสิกขาเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบความเป็น ผู้นำไปด้วยทักษะ ความสามารถในด้านต่าง ๆ เป็นผู้มีความดีมีคุณลักษณะทางสังคมดีและเป็น ผู้มีความรับผิดชอบต่อภาระของตนเองทั้งทางด้านกาย วาจา ใจ ตลอดจนมีพัฒนาในการดำเนินชีวิตส่วนบุคคล การพัฒนาในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวกับสังคม และการพัฒนาในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์ในด้านการประพฤติส่วนตน การสร้างประโยชน์ต่อสังคม และด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา (พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธรรมสุโท (พรสุทธิชัยพงศ์). 2559 : 2)

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาแสดงเรื่องคฤหัสถ์ จำแนกได้ 2 กลุ่ม คือ 1) คฤหัสถ์ที่เป็นพุทธบริษัท ได้แก่ คฤหัสถ์ที่เป็นอุบาสก เช่น ไวยาวัจกร กับปิยการก ญาติ คนบวราณา พระราชา อารามิกชน (คนทำงานในวัด) ปณฺฑิต (คนเตรียมบวชสามเณร) และอุบาสิกาทั่วไป 2) คฤหัสถ์ที่ไม่ใช่พุทธบริษัท ได้แก่ คฤหัสถ์ผู้เป็นสาวกของนักบวชนอกศาสนา คนเดินทางไกลจรผ่านมา โจรหรือผู้หนีคดี บุคคลต้องห้าม (อโคจร) และคนไร้ที่พึ่ง พระพุทธองค์สอนให้พระสงฆ์มีความสัมพันธ์และทำการอนุเคราะห์คฤหัสถ์โดยไม่ขัดกับพระธรรมวินัย โดยความเกี่ยวข้องนั้นต้องไม่เป็นไปเพื่อหวังลาภสักการะประจบเอาใจ แต่ควรเป็นไปเพื่อสร้างศรัทธาและหาโอกาสสั่งสอนธรรม ความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ เช่น 1) เมื่อมีคนถวายเงินทองหรือสิ่งของที่ไม่อนุญาตให้พระสงฆ์ครอบครองต้องให้ไวยาวัจกรหรือกับปิยการกบริหารจัดการ 2) เมื่อญาติโดยเฉพาะมารดาต้องการความช่วยเหลือก็ผ่อนปรนให้พระสงฆ์จัดหาปัจจัย 4 ให้ท่านใช้สอยได้ 3) เมื่อต้องเกี่ยวข้องกับพระราชาก็ให้สำรวมไม่ประพฤติเสียหายจนส่งผลต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม 4) เมื่อจะเกี่ยวข้องกับคนที่ไม่ใช่พุทธบริษัทก็ต้องวางตนให้เหมาะสมและสำรวมไม่ให้สังคมนินทา ฝ่ายคฤหัสถ์ก็ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ เพื่อถวายเป็นการอุปถัมภ์บำรุงและมาศึกษาคำสอนเพื่อจะได้นำไปปฏิบัติในชีวิต อย่างไรก็ตาม หากมีพระสงฆ์ทำผิดพระวินัย เช่น เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์เพราะหวังจะเอาใจหรือหวังลาภสักการะก็ทรงปรับอาบัติตามสมควรแก่ความผิดและกำหนดวิธีแก้ไขความผิดนั้นไว้อย่างชัดเจน สำหรับฝ่ายคฤหัสถ์ก็กำหนดให้มีการลงโทษผู้ทำลายความสัมพันธ์อันดีระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ เช่น การคว่ำบาตร เพื่อให้คฤหัสถ์ได้สติสำนึกผิดแล้วกลับมาขอขมาพระสงฆ์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 7/266/47) ทั้งนี้เพื่อให้พระสงฆ์กับคฤหัสถ์กลับเข้ามามีความสัมพันธ์อันดีในฐานะที่เป็นพุทธบริษัทเพื่อจะได้ช่วยกันรับภาระพระพุทธศาสนา

การทำหน้าที่ต่อกันไม่ถูกต้องระหว่างบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นการบารุงพระศาสนาที่คลาดเคลื่อนผิดเพี้ยน การบารุงพระพุทธศาสนาอย่างที่ทำกันอยู่ตามธรรมดานั้นคือช่วยเหลือพระภิกษุสามเณร ให้ได้เป็นอยู่โดยสะดวกสบาย ให้มีวิถาวารามเกิดขึ้นเป็นปึกแผ่นมั่นคงผลก็คือ พุทธบริษัท 4 จะไม่ได้รับประโยชน์จากพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร การบารุงที่ผิดนี้มีได้ส่งผลเสียหายแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์เท่านั้น แต่ส่งผลเป็นส่วนหนึ่งของการทำลายพระพุทธศาสนาทางอ้อม ในฐานะที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของประเทศไทย ซึ่งมีประชากรเป็นชาวพุทธประมาณ 95% (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). 2545 : 19) และบรรพบุรุษของเราได้บารุงรักษาพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องสืบมาจนปัจจุบันคือทำให้พระศาสนามั่นคงเจริญ เป็นที่พึ่งแก่สัตว์ทั้งหลายได้จริงทำให้คฤหัสถ์ในปัจจุบันต่างได้รับประโยชน์ จึงควรจะปรับเปลี่ยนวิธีการบารุงพระพุทธศาสนาที่คลาดเคลื่อนไปให้ถูกต้อง (พุทธทาสภิกขุ. 2533 : 5)

หน้าที่ของคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนา

1. ความหมายของคฤหัสถ์

คฤหัสถ์ หมายถึง บุคคลทั้งชายและหญิง ผู้ที่มีความประพฤติเรียบร้อยดีงามมีศีล 5 เป็นอย่างต่ำ มีคุณธรรมเป็นเครื่องอาภรณ์ประดับกายตน ตั้งตนอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ละเมิดสิทธิอันชอบธรรมของบุคคลอื่นทั้งทางกาย วาจาและใจ เป็นบุคคลผู้ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต รู้จักใช้สติหยิ่งคิดใคร่ครวญก่อนกระทำเสมอ ในทางพระพุทธศาสนาเรียก “คฤหัสถ์” ว่า อุบาสก อุบาสิกา (พระมหากษัตริย์ ภัททโก (ปรากฏสยาม). 2561 : 20) หมายถึง ชายหญิง ผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัยคนใกล้ชิดพระศาสนา คฤหัสถ์ ผู้ชายผู้หญิง ที่แสดงตนเป็นคนนับถือพระพุทธศาสนา โดยประกาศถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ” (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2536 : 323) ดังนั้น คฤหัสถ์หมายถึง อุบาสก อุบาสิกาผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย คนใกล้ชิดพระศาสนาที่แสดงตนเป็นคนนับถือพระพุทธศาสนา บุคคลทั้งชายและหญิง ผู้ที่มีความประพฤติเรียบร้อยดีงามมีศีล 5 เป็นอย่างต่ำ มีคุณธรรมเป็นเครื่องอาภรณ์ประดับกายตน ตั้งตนอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ละเมิดสิทธิอันชอบธรรมของบุคคลอื่นทั้งทางกาย วาจาและใจ หรือบุคคลทั่วๆ ไปที่ไม่ใช่ภิกษุสงฆ์ คนผู้อยู่ครองเรือน

2. ความสำคัญของคฤหัสถ์

คฤหัสถ์ หรืออุบาสก และอุบาสิกา เป็นคำเรียกคฤหัสถ์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งโดยความเป็นจริงเป็นการเรียกผู้ที่ไม่ได้บวชเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา แต่เป็นบุคคลที่มีความจะต้องประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรม กฎหมาย รวมทั้งประเพณีนิยมที่พึงปฏิบัติเพื่อขับเคลื่อนพฤติกรรมอันพึงประสงค์ไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการดำเนินชีวิต คือ เบญจศีล วิถีชีวิตของคฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือนต้องมีหลักยึดถือและปฏิบัติเป็นเครื่องหมายในการดำเนินชีวิตเบญจศีล หรือศีล 5 เป็นข้อกำหนดความประพฤติอย่างต่ำ สำหรับอุบาสกอุบาสิกา ซึ่งถือว่าเป็นบัญญัติ 5 ประการในการครองตนของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนเป้าหมายสูงสุดในการครองตนคฤหัสถ์ คือ การรักษาศีล 5 เพื่อเป็นเกราะป้องกันในการรักษาตนไม่ให้เสียหาย เพราะทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง จะดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับเหตุหรือกรรมเป็นเครื่องปรุงแต่ง การรักษาศีลก็เพื่อป้องกันตัวไม่ให้เสียหายต่อครอบครัวสังคมและประเทศชาติ เพื่อให้เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติด้วยการรักษาศีล 5 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 25/107/22/213/227.)

ชีวิตของคฤหัสถ์ที่ไม่สามารถครองตนได้ในการดำเนินไปสู่ความสำเร็จ ก็สืบเนื่องมาจากการตั้งตนอยู่ในความประมาท ละเมิดบทบัญญัติทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ศีล 5 ซึ่งเป็นกุญแจปิดประตูทางไปสู่อบาย แต่ชีวิตของคฤหัสถ์ผู้ครองตนทั้งชายและหญิงกลับถลानลึกเข้าไปสู่อบาย โดยเห็นกงจักรเป็นดอกบัว มัวเมาหลุ่มหลงในวัย ปราศจากการประกอบกรรมดี ไม่มีความเมตตาและกรุณาต่อมนุษย์ และสรรพสัตว์เพื่อนร่วมโลก หนทาง 5 สายที่จะนำคฤหัสถ์ไปสู่อบายคือ 1) คฤหัสถ์ผู้มีความโหดร้ายในสันดานของตน 2) คฤหัสถ์ผู้มีความ

โลก อยากได้ทรัพย์สินของคนอื่นในทางที่ผิดมาเป็นสมบัติของตน³) คฤหัสถ์ผู้มีความต้องการทางกาม และลุ่มหลงเกี่ยวกับเพศตรงข้าม หรือหมกมุ่นอยู่ในกามารมณ์ 4) คฤหัสถ์ผู้ไม่มีสัจจะ ความไม่ละอายต่อบาป 5) คฤหัสถ์ผู้มีความประมาทและขาดสติสัมปชัญญะครองตน

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นสิ่งบ่งบอกถึงความหายนะของคฤหัสถ์ผู้ครองตน ทั้งชายและหญิงที่ยังประพฤติดัวเป็นโมฆะบุคคล จะครองตนให้มีค่าต่อสังคมได้อย่างไร การประพฤติดินของแต่ละบุคคลก็ควรให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและครอบครัวบ้างตามสมควรแก่ฐานะของตน ดังนั้น ความสำคัญของคฤหัสถ์ หรืออุบาสก และอุบาสิกา คือ การประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในเบญจศีลหรือศีล 5 ซึ่งถือว่าเป็นบัญญัติ 5 ประการในการครองตนของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือน ซึ่งต้องมีหลักยึดถือและปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอันเป็นพื้นฐาน

3. หน้าที่ของคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนา

หน้าที่ หมายถึง กิจที่ต้องทำด้วยความรับผิดชอบ (ราชบัณฑิตยสถาน. 2546 : 1247)แตเมื่อนำคำว่า “หน้าที่” รวมกับคำว่า “ชนชาวไทย” เป็น “หน้าที่ของชนชาวไทย” คณิน บุญสุวรรณ ได้ให้ความหมายไว้ในหนังสือปทานุกรมศัพท์รัฐสภาและการเมืองไทย (ฉบับสมบูรณ์) ว่า ภาระและความรับผิดชอบที่รัฐธรรมนูญกำหนดบังคับให้บุคคลซึ่งเป็นชนชาวไทยต้องปฏิบัติ หรือกระทำให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย เมื่อรัฐธรรมนูญกำหนดว่าการกระทำใดเป็นหน้าที่ของพลเมืองแล้ว ถ้าหากผู้ใดไม่ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติถือว่าเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายและจะถูกลงโทษ (คณิน บุญสุวรรณ. 2548 : 1012) ความรับผิดชอบตามมาด้วย สิทธิและหน้าที่ซึ่งเป็นของคู่กัน เพราะเมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งมีสิทธิหรือได้ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองให้แล้วอีกบุคคลหนึ่งก็จะต้องมีหน้าที่ที่จะต้องไม่รบกวนหรือขัดขวางต่อสิทธินั้น ในอันที่จะกระทำการหรืองดเว้นไม่กระทำการใดๆ เพื่อให้เป็นไปตามสิทธินั้นอย่างไรก็ได้ (ณัฐกร วิทิตานนท์. 2553: 67)

จากการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของหน้าที่แล้ว จะเห็นได้ว่า ระบบสังคมอยู่ในกรอบของวัฒนธรรมและสัมพันธ์กับระบบบุคคล ดังนั้น หน้าที่ของคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนาจึงแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ หน้าที่ของคฤหัสถ์ในสมัยพุทธกาล และหน้าที่ของคฤหัสถ์ในปัจจุบัน คือ (1) หน้าที่ในการอุปถัมภ์พระสงฆ์ (2) หน้าที่ในการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา (3) หน้าที่ในการชำระอธิกรณ์และป้องกันภัย (4) หน้าที่ในการแสดงธรรมและเผยแผ่คำสอนในพุทธกาล และ (5) หน้าที่ในด้านช่วยเหลือสังคม ดังนั้นเพื่อการบำรุงพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่คู่กับประเทศไทยตลอดไป คฤหัสถ์ควรจะศึกษาหาความรู้ในพระธรรมวินัย เพื่อการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ โดยไม่กระทำผิดวินัยสงฆ์ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ อันจะทำให้เกิดความเสื่อมต่อพระสงฆ์และต่อตัวผู้ถวายทานเอง

ความสำคัญของคิหิสูตร

1. ความหมายของคิหิสูตร

คิหิสูตรเป็นพระสูตรว่าด้วยคฤหัสถ์หมายถึง อนาถบิณฑิกคหบดี คือ อนาถบิณฑิกคหบดีพร้อมด้วยอุบาสกประมาณ 500 คนเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค พระองค์จึงทรงแนะนำให้ท่านพระสารีบุตรให้ท่านพระสารีบุตรรู้จักคฤหัสถ์คนหนึ่ง (คืออนาถบิณฑิกคหบดี) ผู้นั่งชาว รัชกาล 5 และได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่สุขในปัจจุบัน ทรงแสดงว่า คฤหัสถ์ผู้มีธรรมเช่นนั้น สามารถแสดงตนได้เองว่าเป็นผู้หมดสิ้นอบายภูมิแล้ว เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะบรรลุสุทธาคามีมรรคจนาคามีมรรค และอรหัตตมรรค ในวันข้างหน้า (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 22/179-180/299-304)

คำว่า “คิหิ” แปลว่า คฤหัสถ์ ถ้าเป็นภาษาบาลีก็แยกได้คือ ผู้ครองเรือน ผู้อยู่เรือน คฤหัสถ์ คือผู้ครองเรือน หรือผู้มีเรือนนั้นมีหลายเพศที่อาศัยอยู่รวมกันที่จัดอยู่ในกลุ่มของคฤหัสถ์มีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ทั้งเพศชายและเพศหญิง สามารถแบ่งคฤหัสถ์ได้หลายประเภทตามสถานะและพฤติกรรมที่เป็นอยู่ เป็นการง่ายแก่ผู้ที่มุ่งหวังในการพบปะและสนทนาด้วยเป็นต้นคำว่า คฤหัสถ์จึงมีคำสรพนามที่ใช้เรียกแทนมากมาย เช่น ฆราวาส บุคคล คน ชน ปุณฺณ ด้วยเหตุนี้ คฤหัสถ์จึงเป็นผู้มีภาระ มีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบมากมายต่อการเป็นอยู่ตามครรลองของโลกธรรมมีสุขและมีทุกข์คละเล้ากันไป หลักธรรมของพระพุทธศาสนามีข้อปฏิบัติที่เหมาะสมแก่คฤหัสถ์ทุกเพศทุกวัย เพื่อเอื้อประโยชน์ที่จะพึงได้รับจากผลการปฏิบัติเท่า ๆ กัน ตามสถานะที่เป็นอยู่ โดยแบ่งหลักธรรมออกให้เหมาะสมตามสถานะของคฤหัสถ์นั้น ๆ ไปแต่ละรายบุคคลออกไป ส่วนคำที่เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์คือ คำว่า “คิหิปฏิบัติ” เป็นคำที่มีความหมายร่วมกันอยู่สองศัพท์สามารถแยกศัพท์ได้ คิหิ กับ ปฏิบัติ คำว่า ปฏิบัติ (อิติ) แปลว่า การถึงเพราะ การถึง การดำเนินการทำ การตรัสรู้ การได้ การบำรุง การปฏิบัติ ความปฏิบัติ ข้อปฏิบัติ ความประพฤติ” (ประยูรฯ หลงสมบุญ. 2540 : 38)

หลักคิหิปฏิบัติ ปรากฏในพระไตรปิฎกเล่มที่ 11 พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 3 ที่มกนิยาย ปาฏิภรรคสังคาลสูตรว่าด้วยสังคาลกมณพสุรปุความว่า (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 11/242-274/199-218.) เป็นพระสูตรที่ประธานโอวาทให้แก่กมณพ “สังคาลกะ” ซึ่งได้กล่าวถึง หลักกติก 6 ครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าได้ประทับอยู่ที่เวฬุวนาราม ใกล้เมืองราชคฤห์ เข้าวันหนึ่งเสด็จสู่เมืองราชคฤห์เพื่อบิณฑบาตได้ทอดพระเนตรเห็นสังคาลกมณพมีผ้าเปียกมีผมเปียกประคองอัญชลีไหว้ทิศทั้ง 6 อยู่จึงตรัสถามว่าทำไมจึงไหว้ทิศกมณพกราบทูลว่า บิดาของเขาเมื่อจวนจะสิ้นชีวิตได้สั่งไว้ว่าให้ไหว้ทิศทั้งหลายเขาเคารพเชื่อฟังคำสั่งของบิดาจึงออกมาไหว้ทิศแต่เช้าทุกวันพระพุทธเจ้าตรัสว่า ในวินัยของพระอริยะ (ระเบียบปฏิบัติของผู้ที่เจริญแล้ว) เขาไม่ไหว้ทิศกันอย่างนี้สังคาลกมณพ จึงตรัสทูลถามพระพุทธเจ้าว่า เขาไหว้ทิศกันอย่างไรพระพุทธเจ้าทรงตรัสว่าคหบดีบุตร อริยสาวก ละกรรมกิเลส 4 ได้แล้ว ไม่ทำบาปโดยฐานะ 4 และไม่เสพทางเสื่อมแห่งโกศทรัพย์ 6 ประการอริยสาวกนั้นปราศจากความชั่ว 14

ดังกล่าวได้แล้ว เป็นผู้ปกปิดทิศทั้ง 6 ชื่อว่า เพื่อชัยชนะในโลกทั้งสอง คือโลกนี้และโลกหน้า เมื่อตายไปก็จะเข้าสู่สุคติโลกสวรรค์คหบดีบุตร อริยสาวกเป็นผู้ปกปิดทิศทั้ง 6 อย่างไร ท่านทราบทิศ 6 นี้คือพึงทราบมารดาบิดาเป็นทิศเบื้องหน้าครูอาจารย์เป็นทิศเบื้องขวาภรรยาเป็นทิศเบื้องหลังมิตรเป็นทิศเบื้องซ้ายคนใช้คนงานและลูกจ้างเป็นทิศเบื้องต่ำ สมณพราหมณ์คือพระสงฆ์ผู้ทรงศีลเป็นทิศเบื้องบน

นอกจากนั้นยังมีการพูดถึงการอยู่ครองเรือนของเหล่าคฤหัสถ์ว่า ครองเรือนอย่างไร จัดว่ามีความสุข มีความประพฤติที่ปลอดภัย สงเคราะห์กันด้วยวิธีไหนไม่เบียดเบียนกันอย่างไร อย่างไรชื่อว่ามีปกติกล่าวคำสัตย์ แม้แต่ละโลกนี้ไปแล้วย่อมไม่เศร้าโศกได้อย่างไร ส่วนคำที่เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์อีกคำหนึ่งก็คือ คิหิวินัย คือวินัยที่ชาวพุทธโดยทั่วไปจะต้องมีพึงประพฤติและปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีศีลมีวินัยของคฤหัสถ์ ที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นบรรทัดฐานเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ชีวิตของตนและครอบครัวนั้นตั้งอยู่บนฐานชีวิตที่พึ่งมาร่วมกันสร้างสรรค์ครอบครัว สังคมและประเทศชาติให้มีความเจริญมั่นคง ตามหลักวินัยของคฤหัสถ์ คือ คิหิวินัย ซึ่งมีข้อต้องปฏิบัติ 14 ข้อคือ กรรมกิเลส 4 และอคติ 4 ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในสังคาลสูตรดังนี้คือ

1) กรรมกิเลส 4 คือสิ่งที่คฤหัสถ์ต้องละเว้นในธรรมอันเป็นหลักในหมวดต่าง ๆ ต่อไปนี้คือ กรรม การกระทำ 4 อย่าง ที่ควรละเว้น กรรมที่ 4 อย่างนี้ได้ชื่อว่า กรรมกิเลส เพราะเป็นเครื่องที่ทำให้บุคคลผู้ประกอบกรรมเหล่านี้เป็นคนเศร้าหมอง เป็นคนที่น่ารังเกียจ ไม่ผ่องใสสะอาดบริสุทธิ์ทั้งทางกายและจิตใจ ด้วยเหตุนี้เป็นกรรมที่หนักปราษณ คนที่ฉลาดไม่สรรเสริญ เพราะเป็นกรรมฝ่ายชั่ว สกปรกน่ารังเกียจยิ่งนัก คฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือนควรละเว้นเสีย **อย่างที่ 1 ปาณาติบาต** ทำชีวิตสัตว์ให้ตกล่วง คือไม่ทำร้ายร่างกายหรือชีวิตของบุคคลอื่น **อย่างที่ 2 อทินนาทาน** ถือนำสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยอาการแห่งการขโมย คือไม่ลักทรัพย์หรือละเมิดกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น **อย่างที่ 3 กาเมสุ** มิจฉาจาร การประพฤติดินในกาม ไม่ประพฤติผิดทางเพศคือละเมิดสิทธิในสามีหรือภรรยาของบุคคลอื่น **อย่างที่ 4 มุสาวาท** การพูดเท็จ ไม่พูดเท็จ โกหกหลอกลวงบุคคลอื่น ซึ่งจัดเป็นนิวาจิตทุจริต (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 11/176/139.)

2) อคติ 4 หรือ ความลำเอียงถือว่าเป็นสัญชาตญาณที่ถูกโน้มน้าวไปโดยไร้ความเที่ยงธรรม ความเอนเอียงแห่งอารมณ์ที่ผุดขึ้นจากจิตสำนึกของความเหลื่อมล้ำต่ำสูง และช่องว่างระหว่างคฤหัสถ์ในสังคมที่แบ่งชนชั้น สังคมที่ขอบเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน อคติศัพท์นี้ตรงกับภาษาไทยว่า ความลำเอียง ความไม่ยุติธรรม ความไม่เที่ยงธรรม มีอยู่ 4 อย่างควรละเว้น คือ **อย่างที่ 1 ฉันทาคติ** ลำเอียงเพราะรักใคร่กัน เช่น การตัดตัดสินคดีข้อพิพาทต่างๆ การพิจารณาเลื่อนยศหรือการให้รางวัล ด้วยอำนาจความพอใจรักใคร่กันเป็นผู้ชนะ **อย่างที่ 2 โทสะคติ** ลำเอียงเพราะไม่ชอบกัน คือ ความโกรธ หรือเกลียดกัน ชังกัน หรือการตัดสินคดีด้วยอำนาจความโกรธ โดยให้ผู้ที่ถูกโกรธกันนั้นเป็นผู้แพ้ทั้งๆ ที่ไม่สมควรแพ้ ซึ่งเป็น

การไม่ยุติธรรมต่อการพิจารณาคดี หรือการตัดสินคดีความ เป็นต้น **อย่างที 3 โมหาคติ** ลำเอียงเพราะเขลา เพราะความเขลา โง่งมงาย ไม่พิจารณาให้ถ่องแท้ว่าอย่างไรถูก อย่างไรไหนผิด อย่างไรควรหรือไม่ควร เมื่อได้รับคำฟ้องแล้ว ยังไม่ทันสอบสวนให้รอบคอบ ก็ด่วนตัดสินผิดๆ ไม่ถูกต้อง **อย่างที 4 ภยากติ** ลำเอียงเพราะกลัว หรือความเกรงใจ ผู้มีอำนาจกระทำความผิดผู้พิพากษา ไม่กล้าตัดสินลงโทษเพราะกลัวเขาจะทำร้าย หรือผู้อยู่ในความปกครองกระทำผิดผู้ปกครองไม่กล้าลงโทษ กลัวเขาจะเดือดร้อน เหล่านี้ล้วนเป็นการไม่ยุติธรรมทั้งสิ้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 21/17-20/17-19) ดังนั้น คฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือนที่มีหน้ารับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคม ควรละเว้นเสียจากอคติดังกล่าว ถ้าเป็นนักปกครอง ผู้อยู่ใต้การปกครองก็ไม่เดือดร้อน จะมีแต่ความสงบสุขทุกครัวเรือน

สรุป คิหิสูตรเป็นพระสูตรว่าด้วยคฤหัสถ์ คือ อนาถบิณฑิกคหบดีพร้อมด้วยอุบาสกประมาณ 500 คน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค พระองค์จึงทรงแนะนำให้ท่านพระสารีบุตรให้ท่านพระสารีบุตรรู้จักคฤหัสถ์คนหนึ่ง (คืออนาถบิณฑิกคหบดี) ผู้นั่งชาว รักษาศีล 5 และได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่สุขในปัจจุบัน และหลักคิหิปฏิบัติ ว่าด้วยสิ่งคาลกมานพ เป็นพระสูตรที่ประธานโอวาทให้แก่มานพ “สิ่งคาลกะ” ที่เกี่ยวข้องกับ คิหิวินัย คือ วินัยที่ชาวพุทธโดยทั่วไป จะต้องพึงประพฤติและปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีศีล มีวินัยของคฤหัสถ์ ที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นบรรทัดฐาน เป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ชีวิตของตนและครอบครัวนั้นตั้งอยู่บนฐานชีวิตที่ดีงาม ร่วมกันสร้างสรรค์ครอบครัว สังคมและประเทศชาติให้มีความเจริญมั่นคงตามหลักวินัยของคฤหัสถ์ คือ คิหิวินัย ซึ่งมีข้อต้องปฏิบัติ 14 ข้อคือ กรรมกิลเลส 4 และอคติ 4 ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในสิ่งคาลกสูตรดังกล่าว

2. ความสำคัญของคิหิสูตร

คิหิสูตรเป็นพระสูตรที่ว่าด้วย คฤหัสถ์ หรืออุบาสก และอุบาสิกา นั้นต้องประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรม กฎหมาย รวมทั้งประเพณีนิยมที่พึงปฏิบัติ เพื่อขับเคลื่อนพฤติกรรมอันพึงประสงค์ไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการดำเนินชีวิต คือ ศีล 5 เป็นข้อกำหนดความประพฤติอย่างต่ำสำหรับอุบาสกอุบาสิกาที่ปรากฏใน คิหิสูตร ซึ่งถือว่าเป็นบัญญัติ 5 ประการมีความสำคัญ ในการครองตนของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนเพื่อเป็นเกราะป้องกันในการรักษาดินไม่ให้เสียหายเพราะทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีเหตุปัจจัยปรุงแต่งจะดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับเหตุหรือกรรมเป็นเครื่องปรุงแต่งการรักษาศีลก็เพื่อป้องกันตัวไม่ให้เสียหายต่อครอบครัวสังคมและประเทศชาติเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติด้วยการรักษาศีล 5 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 22/213/227.)

ปรากฏในพระไตรปิฎกเล่มที่ 22 พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 14 อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิกขาต พระสูตร ว่าด้วยคฤหัสถ์ ความว่า ครั้งนั้น อนาถบิณฑิกคหบดี มีอุบาสกประมาณ 500 คนแวดล้อมเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกท่านพระสารีบุตรมาตรัสว่า สารีบุตร เธอทั้งหลายพึง

รู้จักคฤหัสถ์คนหนึ่งผู้มุ่งห่มผ้าขาว มีภาระงานสำรวมดีในสิกขาบท 5 ประการและเป็นผู้ได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 2/179/68-69) อันมีในจิตยิ่ง 4 ประการตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก และคฤหัสถ์นั้นเมื่อหวังอยู่ก็พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้วมีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้วมีเปตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบายสิ้นแล้ว มีทุกข์สิ้นแล้ว มีวินิบาตสิ้นแล้ว เป็นโสดาบันไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 2/87/242) คฤหัสถ์เป็นผู้มีภาระงานสำรวมดีในสิกขาบท 5 ประการอะไรบ้าง คืออริยสาวกในธรรมวินัยนี้ 1) เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ 2) เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ 3) เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดินในกาม 4) เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ 5) เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท คฤหัสถ์เป็นผู้มีภาระงานสำรวมดีในสิกขาบท 5 ประการนี้ คฤหัสถ์เป็นผู้ได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันอันมีในจิตยิ่ง 4 ประการตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก อะไรบ้าง คืออริยสาวกในธรรมวินัยนี้

3. ประเภทของคฤหัสถ์ในคิหิสูตร

ประเภทของคฤหัสถ์ในคิหิสูตร แบ่งออก 2 ประเภท คืออนาคาริยบุคคลและอาคาริยบุคคล พอสรุปได้ ดังนี้

3.1 อนาคาริยบุคคล ในพระสูตรนี้ อนาคาริยบุคคล หมายถึง คฤหัสถ์ผู้อยู่ในสถานะผู้บำเพ็ญพรต ได้แก่อุบาสกอุบาสิกาที่รักษาศีล หรือสมาทานวิริตศีล 8 ด้วยการนุ่งขาวห่มขาว ที่เรียกว่า ศีลอุโบสถมีวันรักษา 2 วัน คือ ปกติอุโบสถ ได้แก่ อุโบสถที่จะพึงรักษาตามปกติ คือวันหนึ่งและคืนหนึ่งมีวัน 14 ค่ำ 15 ค่ำ 8 ค่ำปฏิชาครอุโบสถ รักษา 3 วันคือวันรับ วันรักษา วันส่ง เช่น อุโบสถ 8 ค่ำวัน 7 ค่ำเป็นวันรับ มีวัน 9 ค่ำเป็นวันส่ง (องค์การศึกษา. 2547 : 16) ในศาสนาพราหมณ์ เรียกคฤหัสถ์ประเภทนี้ว่า วนปรสธ ผู้อยู่ป่าเป็นธรรมเนียมของพราหมณ์ว่าผู้ที่ครองเรือน มีครอบครัวเป็นหลักฐาน ครั้นลูกหลานเติบโตก็จัดแจงให้มีครอบครัวเมื่อตนชราลงก็มุ่งแสวงหาบุญกุศล เข้าป่าบำเพ็ญศีลถือพรตบำเพ็ญตบะในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าการรักษาศีล (พระญาณวโรดม (ประยูร สนตงกูโร). 2538 : 15) อุโบสถศีล เป็นข้อกำหนดความประพฤติสำหรับผู้ที่มียศสาหะจะประพฤติให้ยิ่งขึ้นไปในสังคมคฤหัสถ์ ที่มากด้วยการสังหารผลาญชีวิต การทำร้ายกัน การลักขโมย แย่งชิง มีคดีฆาตกรรมการทำผิดทางเพศ โจรกรรม การข่มขืน หลอกหลวง สิ่งเสพติดระบดแพร่หลายทั่วไป ไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ผู้คนพบเห็นกันแทนที่จะอุ่นใจ กลับวิตกกังวลจิตใจหวาดผวากันไม่เป็นปกติสุข เมื่อสุขภาพจิตของคฤหัสถ์เสื่อมโทรม เป็นการยากที่จะพัฒนาคุณภาพและสมรรถภาพของจิตใจ เพราะสังคมคฤหัสถ์เช่นนั้นไม่เป็นสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลสำหรับการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้สูงขึ้นต่อไป มีแต่ความเดือดร้อนระส่ำระสาย และมีแต่กิจกรรมที่จะบ่อนทำลายให้สังคมเสื่อมโทรมลง

ดังนั้น อนาคติยบุคคล หมายถึงคฤหัสถ์ผู้อยู่ในสถานะผู้บำเพ็ญพรต เป็นสังคมาคฤหัสถ์ที่สมาทานศีล 8 ซึ่งเป็นข้อวัตรหรือระเบียบที่ต้องปฏิบัติในการควบคุมกาย วาจา ให้เรียบร้อยเป็นปกติดังนั้น “อุโบสถศีล” จึงหมายถึง ข้อวัตรหรือระเบียบที่ต้องปฏิบัติในวันอุโบสถ 8 ค่ำ 14 ค่ำ และ 15 ค่ำ จึงเรียกว่า “อุโบสถศีล” อุโบสถศีลยังแปลว่า สภาวธรรม อันบุคคลทั้งหลายผู้ต้องการด้วยบุญพึงเข้าไปอยู่อาศัย (รักษา) ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะไม่ให้เกิดความเสื่อม การมีศีลมีธรรมจึงเป็นเกณฑ์มาตรฐานในการวัดความประพฤติของมนุษย์ เป็นการรักษาสภาพแวดล้อมทางสังคมให้สมดุลและเกื้อกูลในการดำเนินชีวิตที่ยั่งยืนต่อไป (สร้อยทอง จตุพร. 2555 : ก)

3.2 อาคาริยบุคคล ในพระสูตรนี้ อาคาริยบุคคลหมายถึง คฤหัสถ์ผู้มีการงานสำรวมดีในสิกขาบท 5 ประการ คือ 1) เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ 2) เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ 3) เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดินในกาม 4) เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ 5) เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท

ดังนั้น อาคาริยบุคคล หมายถึงคฤหัสถ์ผู้มีการงานสำรวมดีในสิกขาบท 5 ประการ คือ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดินในกาม เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท และในการประพฤติปฏิบัติตนนั้น จะต้องประกอบไปด้วย ศรัทธามีศัลบิรสุทธิตั้งแต่ไม่ถ่อมลงคลั่งเฝ้าไม่แสวงหาเขตบุญนอกพระพุทธศาสนา และบำเพ็ญบุญแต่ในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการรักษากาย วาจา ใจให้สะอาดบริสุทธิ์ ไม่ให้หม่นหมองกับการกระทำของตนเอง

วิเคราะห์หน้าที่ของคฤหัสถ์ในคิหิสูตร

จากการศึกษาวิเคราะห์หน้าที่ของคฤหัสถ์ในคิหิสูตร หน้าที่ของคฤหัสถ์ในคิหิสูตรมี 5 ประการ คือ 1) หน้าที่ในการอุปถัมภ์พระสงฆ์ 2) หน้าที่ในการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา 3) หน้าที่ในการชำระอธิกรณ์และป้องกันภัย 4) หน้าที่ในการแสดงธรรมและเผยแผ่คำสอน และ 5) หน้าที่ในด้านช่วยเหลือสังคมพอสรุปได้ ดังนี้

1. หน้าที่ในการอุปถัมภ์พระสงฆ์

ในคิหิสูตร กล่าวถึง...“ครั้งนั้น อนาถบิณฑิกคหบดี มีอุบาสกประมาณ 500 คน แวดล้อมเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเวทแล้วนั่ง ณ ที่สมควรลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกท่านพระสารีบุตรมาตรัสว่า สารีบุตร เธอทั้งหลายพึงรู้จักคฤหัสถ์คนหนึ่งผู้นั่งห่มผ้าขาว มีการงานสำรวมดีในสิกขาบท 5 ประการและเป็นผู้ได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 3/179/68-69.) อันมีในจิตยิ่ง 4 ประการตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก และคฤหัสถ์นั้นเมื่อหวังอยู่ก็พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า “เราเป็นผู้มีนรกลั่นแล้วมีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้น

แล้วมีเปตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบายสิ้นแล้ว มีทุกตสิ้นแล้ว มีวินิบาตสิ้นแล้ว เป็นโสดาบันไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 2/87/242)

ศึกษาเทียบเคียงกับการที่อุบาสกมีคุณธรรมประจำตัวที่ประกอบด้วยคุณธรรมทั้ง 5 ประการแล้ว อุบาสกยังมีภาระหน้าที่ในการปฏิบัติต่อสังคมที่เรียกว่า สังคหวัตถุ 4 เช่นใน เรื่องทานจิตตคหบดี เป็นผู้ที่มีอุบาสกที่เป็นอริยสาวก 500 คนห้อมล้อมย่อมเป็นการแสดงว่า อุบาสกเหล่านี้ได้ถูกอบรมขัดเกลาจิตใจจนบรรลุโสดาปัตติผล ย่อมจะต้องประกอบด้วย คุณธรรม 5 ประการ คือ ประการที่ 1 ศรัทธา ให้เป็นผู้มีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ยึดมั่น ด้วยปัญญาในองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ว่าเป็นพระอรหันต์ เป็นสัมมาสัมพุทธะ ถึงพร้อม ด้วยวิเศษและจรณะเสด็จไปดี ทรงรู้แจ้งโลก เป็นนิกคณิกคนที่ยอดเยี่ยม เป็นพระศาสดาของ เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เป็นพระผู้ทรงพระเจริญ เป็นผู้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสในพระธรรมว่า ธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติ จะเห็นชัดด้วยตนเอง โดยไม่จำกัดกาลเวลาควรน้อมเข้ามาใส่ตัว วิญญูชนพึงรู้ได้เฉพาะตน เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสในพระสงฆ์ ว่าสงฆ์ผู้เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ ปฏิบัติดีแล้ว ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร เป็นผู้ควรแก่สักการะที่เขานำมาถวาย เป็นผู้ควรสักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขาอุทิศบูชา เป็นผู้ควรแก่การทำให้ อัญชลีเป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก เป็นผู้ประกอบด้วยศีลทั้งหลาย ที่อริยชนชื่นชม ไม่ ขาด ไม่ทะลุไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท วิญญูชนสรรเสริญ ไม่มีอะไรเคลือบแฝง และชักชวนให้ ผู้อื่นมีศรัทธา ประการที่ 2 ศีล มีความประพฤติทั้งทางกาย วาจา มีการเลี้ยงชีพสุจริต เป็นที่ พอใจของอริยชนไม่เป็นโทษของตัณหา ขัดเกลากิเลส และชักชวนให้ผู้อื่นมีศีล ประการที่ 3 สุตะ คือ ได้เรียนรู้อริยธรรม รู้จักอารยธรรม เป็นผู้มีการศึกษา ประการที่ 4 จาคะ อยู่ครอง เรือนด้วยใจที่ปราศจากความตระหนี่ ยินดีในการสละ การให้การเจือจานแบ่งปัน และชักชวน ให้ผู้อื่นมีจาคะ ประการที่ 5 ปัญญา คือ รู้ชัดในอริยสัจ 4 มองเห็นปฏิจจสมุปบาท เข้าใจไตร ลักษณะ คืออนิจจตา ทุกขตา และอนัตตา เป็นอย่างดี จนสามารถสลัดมิจจาทิฏฐิทั้งหลายได้ สิ้นเชิง และสามารถละสังโยชน์ 5 ได้ คือ (1) สักกายทิฏฐิ ความเห็นว่าเป็นตัวตน เช่น เห็น รูป ,เวทนา ,วิญญาณ เป็นตัวตน (2) วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย ไม่แนใจ เช่นเรื่องตายแล้วเกิด มีจริงไหม ขาดหน้ามีจริงไหม (3) สีลัพพตปรามาส ความถ้อยมั่นในศีลพรตผิดๆ (4) กามราคะ ความกำหนัดในกาม ติดใจในกามคุณ 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส (5) ปฏิฆะ ความ กระทบกระแทงในใจ หงุดหงิดขัดเคือง

จะเห็นได้ว่า อุบาสกยังมีภาระหน้าที่ในการปฏิบัติต่อสังคมที่เรียกว่า สังคหวัตถุ 4 ใน ประเด็นเรื่อง ทาน คือ การให้การสละทรัพย์สินของ การบูชาด้วยสิ่งของ การสงเคราะห์ การ อนุเคราะห์ด้วยสิ่งของ การรับรองด้วยสิ่งของ เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น และการให้คือ การ บริจาคธรรม การบูชาด้วยธรรม การสงเคราะห์ การอนุเคราะห์ ด้วยธรรม การรับรองด้วย

ธรรมซึ่งหมายถึงการถวายเป็นอภิวาทในปางปัจฉิม 4 คือ จีวร ภินทบาท ที่พักอาศัย และยาที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ในที่นี้หมายความว่าถึงหน้าที่ในการอุปถัมภ์พระสงฆ์ของคฤหัสถ์ในคิหิสูตรรวมอยู่ด้วย

2. การดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา

ในคิหิสูตร “.....คฤหัสถ์เป็นผู้ได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันอันมีในจิตยิ่ง 4 ประการตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก อะไรบ้าง คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

ประการที่ 1 เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค นี่เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันอันมีในจิตยิ่ง ประการที่ 1 อริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว เพื่อความหมดจดแห่งจิตที่ยังไม่หมดจด เพื่อความผ่องแผ้วแห่งจิตที่ยังไม่ผ่องแผ้ว

ประการที่ 2 เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเป็น ผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า ‘พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตนอันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน นี่เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน อันมีในจิตยิ่ง ประการที่ 2 อริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว เพื่อความหมดจดแห่งจิตที่ยังไม่หมดจด เพื่อความผ่องแผ้วแห่งจิตที่ยังไม่ผ่องแผ้ว

ประการที่ 3 เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า ‘พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร ได้แก่อริยบุคคล 4 คู่ คือ 8 บุคคล พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก นี่เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน อันมีในจิตยิ่ง ประการที่ 3 อริยสาวกนั้น ได้ถึงแล้ว เพื่อความหมดจดแห่งจิตที่ยังไม่หมดจด เพื่อความผ่องแผ้วแห่งจิตที่ยังไม่ผ่องแผ้ว.....”

ประการที่ 4 เป็นผู้ประกอบด้วยศีล เป็นผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะใครไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่างไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกคณหาและทักขิครอบงำเป็นไปเพื่อสมาธิ นี่เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน อันมีในจิตยิ่ง ประการที่ 4 อริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว เพื่อความหมดจดแห่งจิตที่ยังไม่หมดจด เพื่อความผ่องแผ้วแห่งจิตที่ยังไม่ผ่องแผ้ว (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 3/179/69)

กล่าวโดยสรุป หน้าที่การดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาในคิหิสูตรกล่าวถึง คฤหัสถ์ควรเชื่อในพระพุทธเจ้า ด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เชื่อในพระธรรม เลื่อมใสในพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้วผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเองควรน้อมเข้ามาในตน เชื่อในพระสงฆ์ด้วยความเลื่อมใสในพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติ ปฏิบัติตรงปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร ได้แก่ อริยบุคคล 4 อันควรแก่การทำอัญชลี เป็นนာบุญอันยอดเยี่ยมของโลก ทั้ง 3 สิ่งนี้ เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน อันมีในจิตนั้นได้ถึงแล้ว เพื่อความหมดจดแห่งจิตที่ยังไม่หมดจด เพื่อความผ่องแผ้วแห่งจิตที่ยังไม่ผ่องแผ้วจะเห็นได้ว่า ความเชื่อ ความศรัทธา ต่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ของคฤหัสถ์ ถือได้ว่าเป็นการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้สืบต่อไป

3. หน้าที่ในการชำระอธิกรณ์และป้องกันภัย

ในคิหิสูตร กล่าวถึง บัณฑิตเห็นภัยในนรกแล้ว พึงเว้นบาปเสียสมาทานอริยธรรมแล้ว (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 3/179/69.) พึงเว้นบาปเสียก็ในเมื่อมีความพยายามอยู่ไม่พึงเบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายไม่พึงกล่าวเท็จทั้งที่รู้ไม่พึงหยิบฉวยสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้พึงยินดีภริยาของตน ไม่พึงยินดีภริยาผู้อื่นไม่พึงดื่มสุราเมรัย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 22/32/49.) เครื่องยังจิตให้หลงไหลพึงระลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพึงตรึกถึงพระธรรม (พึงเจริญจิตอันปราศจากพยาบาทเพื่อแก้กุลแก่เทวโลกทักษิณาที่ผู้ต้องการบุญแสวงหาบุญอยู่ให้แล้วในสัตว์บุรุษเป็นอันดับแรก ในเมื่อไทยธรรมมีอยู่พร้อม ย่อมมีผลไพบูลย์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 3/179/69)

ในคิหิสูตร กล่าวถึง บัณฑิตเห็นภัยในนรกแล้ว พึงเว้นบาปเสีย สมาทานอริยธรรม (อริยธรรม ในที่นี้หมายถึงศีล 5) หากพระสงฆ์กระทำความผิดวินัยดังกล่าว เป็นหน้าที่ของคฤหัสถ์จะต้องแจ้งผู้ปกครองสงฆ์หรือเจ้าหน้าที่บ้านเมือง เพื่อดำเนินการแก้ไขที่จะไม่ให้เกิดความเสียหายแก่พระพุทธศาสนา เนื่องจากภิกษุสงฆ์มีพระธรรมวินัยเป็นเครื่องหล่อหลอมกล่อมเกล่าจิตใจและศีลาจารวัตรให้งดงามเป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็น กล่าวโดยสรุปได้ว่า คฤหัสถ์ในคิหิสูตรต้องป้องกันภัยมิให้เกิดความเสื่อมเสียต่อพระพุทธศาสนา หากพบเห็นพระสงฆ์กระทำความผิดวินัยจะต้องแจ้งผู้ปกครองสงฆ์หรือเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเพื่อดำเนินการต่อไป

4. หน้าที่ในการช่วยเผยแผ่คำสอน

ในคิหิสูตร กล่าวถึง....คฤหัสถ์เป็นผู้ได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันอันมีในจิตยิ่ง 4 ประการตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ได้โดยไม่ลำบาก อะไรบ้าง คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้...เป็นผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยยะใครไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้สรรเสริญไม่ถูกต้อนหาและทิวฏฐิครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธินี้เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน อันมีในจิตยิ่งประการที่ 4 อันอริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว เพื่อความหมดจดแห่งจิตที่ยังไม่หมดจด เพื่อความผ่องแผ้วแห่งจิตที่ยังไม่ผ่องแผ้ว.....”

จะเห็นได้ว่า ในคิหิสูตร กล่าวถึง....เป็นผู้ประกอบด้วยศีลที่ พระอริยะใครไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้สรรเสริญไม่ถูกค้นหา และทักท้วงครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธินี้ เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน อันมีในจิตยิ่งประการที่ 4 อันอริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว เพื่อความหมดจดแห่งจิตที่ยังไม่หมดจด เพื่อความผ่องแผ้วแห่งจิตที่ยังไม่ผ่องแผ้ว.....” เมื่อได้ศึกษาแล้วสอดคล้องกับพุทธพจน์พระพุทธองค์ความว่า “การได้เฉพาะซึ่งปัญญานำมาซึ่งความสุข” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 25/33/33.) ปัญญาเป็นปัจจัยให้เกิดความสงบสุข การได้ปัญญาเท่ากับได้แก้วสารพัดนึก เป็นโลกุตตรปัญญา ฉะนั้น ปัญญาชนิดนี้จึงมีอานิสงส์มาก เป็นเครื่องนำพาชีวิตให้พบกับประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพาน จึงไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงปัญญาที่จะนำไปสู่ประโยชน์สุข ที่เป็นโลกียปัญญา ที่แสวงหาได้ไม่ยากนักธรรม 4 ประการที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา ได้แก่ 1) สปัปฺริสุสังเสวะ การคบสัตบุรุษ 2) สัทธัมมัสสวนะ การฟังคำสอนของท่าน 3) โยนิโสมนสิการ การทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย 4) ธัมมานุธัมมปฏิบัติ โดยมีหลักวิธีการปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญา ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงเรื่องบ่อเกิดของปัญญาไว้ 3 ประการ คือ 1) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การสดับเล่าเรียน 2) จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การคิดพิจารณาหาเหตุผล 3) ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การลงมือปฏิบัติและในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า “เมื่อมีศีลสมบูรณ์ คือ ไม่มีความเดือดร้อนทางกาย วาจา ใจ สมาธิก็เกิดขึ้นง่าย ทั้งที่เป็นสมาธิโดยธรรมชาติ หรือสมาธิที่เราฝึกให้มีขึ้น คือจิตบริสุทธิ์ไม่มีกิเลสครอบงำ จิตที่แน่วแน่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จิตว่องไวควรแก่การงาน สามารถนำไปใช้เพื่อพิจารณาขั้น 5 หรืออารมณ์ทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นความโลภ โกรธ หลง ล้วนมีความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เพื่อให้เกิดปัญญาต่อไป เพราะว่าจิตที่เป็นสมาธิ ย่อมรู้เห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริง ฉะนั้น ฟังทราบแล้ว ศีลควบคุมให้เกิดสมาธิ สมาธิควบคุมให้เกิดปัญญา ปัญญาควบคุมศีล เป็นบาทฐานซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออกทำงานหมุนเวียนต่อเนื่องกันไปเป็นธรรมจักรอันเดียวกันอย่างนี้ในทุกระดับ จนถึงพระนิพพานในที่สุด (พุทธทาสภิกขุ. 2541 : 5)

กล่าวโดยสรุป หน้าที่ในการช่วยเผยแผ่คำสอนนั้น คฤหัสถ์เป็นผู้ได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันคือ ธรรม 4 ประการที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ได้แก่ 1) สปัปฺริสุสังเสวะ การคบสัตบุรุษ 2) สัทธัมมัสสวนะ การฟังคำสอนของท่าน 3) โยนิโสมนสิการ การทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย 4) ธัมมานุธัมมปฏิบัติ โดยมีหลักวิธีการปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญา 3 ประการ คือ 1) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การสดับเล่าเรียน 2) จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การคิดพิจารณาหาเหตุผล 3) ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การลงมือปฏิบัติในคิหิสูตรจึงมุ่งเน้นให้คฤหัสถ์มีธรรมเป็นเครื่องอยู่สุข ในการเป็นผู้มีศีล สมาธิ ปัญญาไม่ถูกค้นหา และทักท้วงครอบงำเพื่อความผ่องแผ้วแห่งจิตเมื่อคฤหัสถ์ประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างถ่องแท้แล้ว การเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าย่อมไม่ผิดเพี้ยนถือได้ว่าเป็นหน้าที่ของคฤหัสถ์ในการช่วย

เผยแผ่คำสอนอย่างถูกต้องในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของคฤหัสถ์อันพึงควรกระทำอย่างยิ่ง

5. หน้าที่ในด้านช่วยเหลือสังคม

ในคิหิสูตร “คฤหัสถ์เป็นผู้มีภาระงานสำรวมดีในสิกขาบท 5 ประการ อะไรบ้าง คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ (1) เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ (2) เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ (3) เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดีกาม (4) เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ (5) เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทคฤหัสถ์เป็นผู้มีภาระงานสำรวมดีในสิกขาบท 5 ประการนี้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 22/179/299-300.) การสำรวมในสิกขาบท 5 หรือศีล 5 ของคฤหัสถ์ในคิหิสูตรอาจกล่าวได้ว่าเป็นการกระทำในพระพุทธศาสนา แบ่งเป็น 3 ประเภท คือกายทวาร พฤติกรรมทางกาย หรือกระทำด้วยกายวจีกรรม พฤติกรรมทางวาจา หรือการกระทำทางวาจาและมโนกรรม พฤติกรรมทางใจ หรือการกระทำทางใจ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 13/64 /56) หากนำหน้าที่ของคฤหัสถ์ในคิหิสูตร ในการเป็นผู้มีภาระงานสำรวมดีในสิกขาบท 5 ประการ คือ (1) เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ (2) เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ (3) เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดีกามมาศึกษาเทียบเคียงกับกระทำด้วยกายหรือพฤติกรรมทางกาย 3 อย่าง คือ (ก) ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากปลงชีวิต (ข) อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้โดยอาการขโมย (ค) กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี เว้นจากประพฤติดีกามนั้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2551 : 319)

กล่าวโดยสรุปได้ว่าเป็นการงดเว้นการกระทำทางกาย คือ เว้นจากกายทุจริต 3 คือ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตงดเว้นจากการลักทรัพย์ หรือทรัพย์สินของบุคคลอื่น งดเว้นจากการประพฤติดีกาม คือ ประพฤติผิดทางกามกับผู้ที่มีเจ้าของแล้วซึ่งในประเด็นนี้ อาจหมายความว่า การกระทำในสิกขาบทข้อ 5เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมึนเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทรวมอยู่ด้วย ซึ่งนำมาศึกษาเทียบเคียงได้กับศีลข้อ 5 สุราเมรัยมิชฌปะมาทภูฏานา เวรมณี แปลว่า การงดเว้นจากเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ได้แก่ น้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นสิ่งที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะไป พระพุทธเจ้าจึงตรัสโทษแห่งการดื่มสุราเมรัยไว้ 6 ประการไว้ในทีฆนิกายปาฏิกวรรค สังคาลสูตรว่า “คฤหบดีบุตร การหมกมุ่น เสพของมึนเมาอันเป็นเหตุแห่งความประมาท มีโทษ 6 ประการ ” คือ (1) เสียทรัพย์สินทันตาเห็น (2) ก่อการทะเลาะวิวาท (3) เป็นบ่อเกิดแห่งโรค (4) เป็นสาเหตุเสื่อมเสียชื่อเสียง (5) เป็นเหตุไม่รู้จักกาย (6) เป็นเหตุทอนกำลังปัญญา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 11/ 248/202.)

ในการเป็นผู้มีภาระงานสำรวมดีในคิหิสูตร สิกขาบทข้อ4เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ นั้น กล่าวได้ว่า เป็นการงดเว้นทางวาจา 4 อย่างคือ (ก) มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ (ข) ปิสุณาย วาจา เวรมณี เว้นจากการพูดส่อเสียด (ค) ผรุสสาย วาจา เวรมณี เว้นจาก

การพูดคำหยาบ และ (ง) สัมผัสปลาปา เวรมณี เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ กล่าวโดยสรุปได้ว่าเป็นการงดเว้นจากวจีทุจริต 4 คือ งดเว้นจากการพูดโกหกกล่าวสิ่งที่แตกต่างไปจากความจริง งดเว้นจากการพูดส่อเสียด คือ เว้นการพูดคำพูดที่ทำให้เขาแตกแยกกัน งดเว้นจากการพูดคำหยาบคำกระด้าง คำก้าวร้าว คำประทุษร้ายต่าง ๆ เว้นคำพูดเพ้อเจ้อ คือกล่าวคำที่ไร้สาระจะมีผู้ฟังหรือไม่ก็ตาม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2536 : 234)

ในการเป็นผู้มีภาระงานสำรวมดีในคิหิสูตร สิกขาบทข้อ 2 เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์นั้น กล่าวได้ว่า เป็นมโนกรรม 3 พฤติกรรมทางใจ 3 อย่างคือ (ก) อนภิขมา ความไม่คิดเพ่งเล็งอยากได้ของเขา (ข) อพยาบาท ความไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น (ค) สมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ ถูกต้องตามคลองธรรมกล่าวโดยสรุปได้ว่าเป็นการเว้นจากมโนทุจริต อันได้แก่ เว้นจากการเพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น ด้วยจิตคิดอยากได้ของผู้อื่นเอามาเป็นของตนเองเว้นจากการพยาบาท คือความรู้สึกคิดที่จะทำให้ความสุขและประโยชน์ของผู้อื่นให้พินาศ เว้นจากมิจฉาทิฏฐิ อันได้แก่ความเห็นผิดจากความรู้อันเป็นจริง เช่น เห็นว่าทำชั่วแล้ว จะได้รับผลที่ดีตอบแทน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป หน้าที่ของคฤหัสถ์ในด้านช่วยเหลือสังคมในคิหิสูตร กล่าวถึง การสำรวมดีในสิกขาบท 5 ประการหรือศีล 5 คือ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดินในกามเป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จเป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทการงดเว้น 5 ประการนั้น นับได้ว่าเป็นหน้าที่ของคฤหัสถ์อันพึงมีต่อตนเอง ต่อครอบครัว และต่อสังคมให้มีความสงบสุขอีกทางหนึ่ง

บทสรุป

การศึกษาวิเคราะห์หน้าที่ของคฤหัสถ์ในคิหิสูตรมี 5 ประการคือ หน้าที่ในการอุปถัมภ์พระสงฆ์หน้าที่ในการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาหน้าที่ในการชำระอธิกรณ์และป้องกันภัยหน้าที่ในการช่วยเผยแผ่คำสอน และหน้าที่ในด้านช่วยเหลือสังคมดังนี้

หน้าที่ในการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาในคิหิสูตรกล่าวถึง คฤหัสถ์ควรเชื่อในพระพุทธเจ้า ด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เชื่อในพระธรรม เลื่อมใสในพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้วผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเองควรน้อมเข้ามาในตนเชื่อในพระสงฆ์ด้วยความเลื่อมใสในพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรงปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร ได้แก่ อริยบุคคล 4 อันควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก ทั้ง 3 สิ่งนี้ เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน อันมีในจิตนั้นได้ถึงแล้ว เพื่อความหมดจดแห่งจิตที่ยังไม่หมดจด เพื่อความผ่องแผ้วแห่งจิตที่ยังไม่ผ่องแผ้วจะเห็นได้ว่า ความเชื่อ ความศรัทธา

ต่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ของคฤหัสถ์ ถือได้ว่าเป็นการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้สืบต่อไป

หน้าที่ในการชำระอธิกรณ์และป้องกันภัยในคิหิสูตร กล่าวถึง บัณฑิตเห็นภัยในนรกแล้ว พึงเว้นบาปเสีย สมาทานอริยธรรม (อริยธรรม ในที่นี้หมายถึงศีล 5) หากพระสงฆ์กระทำความผิดวินัยเป็นหน้าที่ของคฤหัสถ์จะต้องแจ้งผู้ปกครองสงฆ์หรือเจ้าหน้าที่บ้านเมือง เพื่อดำเนินการและแก้ไขที่จะไม่ให้เกิดความเสียหายแก่พระพุทธศาสนา เนื่องจากภิกษุสงฆ์มีพระธรรมวินัยเป็นเครื่องหล่อหลอมกล่อมเกล่าจิตใจและศีลาจารวัตรให้งดงามเป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็น

หน้าที่ในการช่วยเผยแผ่คำสอนคฤหัสถ์เป็นผู้ได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน คือ ธรรม 4 ประการที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ได้แก่ (1) สปัจริยสังเสว การคบสัตบุรุษ (2) สัทธัมมัสสวนะ การฟังคำสอนของท่าน (3) โยนิโสมนสิการ การทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย (4) อัมมานุสรมปฏิบัติ โดยมีหลักวิธีการปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญา 3 ประการ คือ (1) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การสดับเล่าเรียน (2) จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การคิดพิจารณาหาเหตุผล (3) ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การลงมือปฏิบัติในคิหิสูตรจึงมุ่งเน้นให้คฤหัสถ์มีธรรมเป็นเครื่องอยู่สุข ในการเป็นผู้มีศีล สมาธิ ปัญญา ไม่ถูกตัณหา และทิฐิครอบงำเพื่อความผ่องแผ้วแห่งจิต เมื่อคฤหัสถ์ประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างถ่องแท้แล้ว การเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าย่อมไม่ผิดเพี้ยน ถือได้ว่าเป็นหน้าที่ของคฤหัสถ์ในการช่วยเผยแผ่คำสอนอย่างถูกต้องในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของคฤหัสถ์อันพึงควรกระทำอย่างยิ่ง

หน้าที่ของคฤหัสถ์ในด้านช่วยเหลือสังคมในคิหิสูตร กล่าวถึง การสำรวมดีในสิกขาบท 5 ประการหรือศีล 5 คือ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดีกามเป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จเป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมึนเมาคือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทการงดเว้น 5 ประการนั้น นับได้ว่าเป็นหน้าที่ของคฤหัสถ์อันพึงมีต่อตนเอง ต่อครอบครัว และต่อสังคมให้มีความสุขอีกทางหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง

คณิน บุญสุวรรณ. (2548). *ปทานุกรมศัพท์รัฐสภาและการเมืองไทย (ฉบับสมบูรณ์)*.

กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ,

จอม บุญตาเทศ ป.(2501). *พุทธวิธีเทศนา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อุดมศึกษา,

ณัฐกร วิทิตานนท์. (2553). *หลักรัฐธรรมนูญเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

- ประยูทธ หลงสมบุญ. (2540). *พจนานุกรม มคอ-ไทย*. กรุงเทพฯ : อาหารการพิมพ์,
พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ปรมัตถธรรม : ภาคต้น*. สุราษฎร์ธานี : ธรรมทานมูลนิธิจัดพิมพ์,
พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป) *การบำรุงพระศาสนา*. นนทบุรี: ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา.
พระญาณวโรดม (ประยูร สอนตงกูโร). (2538). *ศาสนาต่าง ๆ*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ
: โรงพิมพ์พิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย,
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2536). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*.
พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
_____. (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 17. มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.,
_____. (2539). *สถานการณ์พระพุทธศาสนา: กระแสสายศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ,
ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : นาน
มีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์,
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
สุชีพ ปุณฺณานุภาพ. (2525). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ. (2541). *พฤติกรรมองค์การทฤษฎีและการประยุกต์*.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
องค์การศึกษา. *ศาสนพิธี เล่ม 1*. (2547). กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โรง
พิมพ์การศาสนา,

